

UOT 657

DOI 10.30546/JIECM.2025.1.006

«LEAN PRODUCTION» MİKROLOGİSTİK KONSEPSİYASININ MAHIYYƏTİ

Könül Rasim qızı Həsənova

Azərbaycan Texnologiya Universiteti

k-qasanova@mail.ru

***Xülasə.** Konsepsiya baxışlar sistemi olub hadisə və proseslərin bu və ya digər dərəcədə başa düşülməsi kimi izah edilir. İqtisadiyyatın logistikləşdirilməsi prosesinin dərk edilməsi, öyrənilməsi material və onlara bərabər tutulan maliyyə və informasiya axınlarının ilkin mənbədən son təyinat məntəqəsinə qədər hərəkətilə bağlı yerinə yetirilən əməliyyatlar logistik yanaşma ideyasının başa düşülməsinə əsaslanır. İstehsal, kommersiya, sahibkarlıq və təsərrüfat fəaliyyətinin digər növləri kimi material axınlarının idarə edilməsi ilə əlaqədar olan fəaliyyət də ilkin inkişaf mərhələsindən başlayaraq müxtəlif dövrlərdə insanlar tərəfindən həyata keçirilmişdir.*

***Açar sözlər:** konsepsiya, logistic proseslər, tədarük.*

Giriş. Sənaye istehsalı sahəsində müəssisələrin iqtisadi fəaliyyətlərini xarakterizə edən mühüm göstəricilərdən biri avadanlıqların optimal yüklənməsi göstəricisidir. Bu hər şeydən əvvəl maşın və aqreqlərin müəssisənin əsas fondlarında böyük xüsusi çəkiyə və ümumi xərclər içərisində istehsal xərclərinin əhəmiyyətli paya malik olması ilə izah edilir. Başqa sözlə, istehsalçı müəssisələrinin fond tutumu göstəricisi fond verimi göstəricisini üstələməməsi üçün mövcud avadanlıqların optimal yüklənməsi mikro-iqtisadiyyatın vacib problemlərindən biri hesab olunur. Buna görə də avadanlıqların tələb olunan səviyyədə yüklənməsi müəssisənin məhsul istehsalı üzrə strategiyasının hazırlanması zamanı ən mühüm məqsədlərdən birini təşkil etməlidir.

İnzibati-amirlik dövründə həm strateji planlaşdırma, həm də müəssisələrin idarə edilməsi aspektindən qeyd edilən bu tələb sifarişlərin yerinə yetirilməsi müddətlərinə yüksək səviyyədə riayət olunması, ehtiyatların tələb olunandan aşağı səviyyədə yaradılması və optimal idarə edilməsi, material resurslarının istehsal mərhələsindən qısa vaxt kəsiyində keçməsi kimi göstəricilərə üstün yer vermək məqsədinə xidmət edirdi.

Buna görə də firma daxilində və ya ondan kənarında cərəyan edən logistik proseslərin mahiyyətini xarakterizə etmək və səciyyələndirmək üçün logistika elmi idarəetmənin bir sahəsi kimi aşağıdakı kateqoriyalara əsaslanır:

- ***Nəqliyyat – tədarükat xərjləri.***
- ***Ehtiyatların yaradılması və saxlanması xərjləri***
- ***Nəqliyyat xərjləri***
- ***Anbar xərjləri***

Son illərdə bir sıra qərb ölkələrinə məxsus firma və şirkətlər istehsalın təşkilində və əməli menecmentdə «*lean production*» logistik konsepsiyasını geniş tətbiq etməyə başladılar. Bu konsepsiya mahiyyət etibarilə «dəqiq vaxtında» konsepsiyasının» inkişaf etməsi nəticəsində meydana çıxıb və özünə KANBAN və «resurslara / tələbatın planlaşdırılması» sistemlərindən ibarət elementləri birləşdirir. «Lean production» istehsal daxili logistik konsepsiyası mahiyyət baxımından bir - birilə qarşılıqlı əlaqədə olan aşağıdakı komponentləri özündə birləşdirir:

- yüksək keyfiyyət;
- məhsul partiyasının kiçik ölçüdə olması;

- ehtiyatların minimum səviyyəsi;
- yüksək ixtisaslı işçi heyətinin mövcudluğu;
- çevik istehsal texnologiyaları.

Kütləvi istehsaldan fərqli olaraq «zəif istehsal» konsepsiyasında istehsalın təşkili adından göründüyü kimi olduqca az həcmdə material resurslarından (minimum səviyyədə istehsal ehtiyatları, vahid məhsulun istehsalına az vaxt sərfi) istifadəyə əsaslanır. Bu da öz növbəsində istehsalçı firmalara (müəssisələrə) imkan verir ki, minimum istehsal ehtiyatlarına əsaslanan çevik istehsal texnologiyalarından məhsuldar istifadə etməklə istehlakçıları yüksək keyfiyyətli məhsullarla təmin etmək mümkün olsun, məhsulların hazırlanması zamanı texnoloji itkilər aradan qaldırılsın və zay məhsul istehsalına yol verilməsin. Beləliklə, bu konsepsiya kütləvi (aşağı maya dəyəri ilə böyük həcmdə məhsul istehsalı) və kiçik seriyalı (müxtəlif çeşidli və çevik məhsul istehsalı) istehsalın bütün imkanlarını özündə birləşdirir. Logistik nöqtəyi – nəzərdən «zəif istehsal» konsepsiyasının əsas məqsədi:

- istehsal olunan məhsulların yüksək keyfiyyət standartlarına uyğun gəlmə-sinə;
- istehsal xərclərinin aşağı olmasına;
- istehlakçı tələbinin dəyişməsinə çevik reaksiya verilməsinə;
- kiçik zaman kəsiyində texnoloji avadanlıqların sazlanmasına nail olmaqdan ibarətdir.

Bu konsepsiyadan istifadə etməklə əməli menecmentdə logistik məqsədlərin reallaşdırılması üçün əsas elementlər aşağıdakılar hesab edilir:

- hazırlıq müddətinin azaldılması;
- istehsal olunan məhsul partiyasının kiçik həcmi;
- istehsal dövrünün qısamüddətliyi;
- məhsul istehsalı zamanı yerinə yetirilən bütün proseslərin keyfiyyətinə nəzarət;
- istehsal sahələrinin zəruri material resursları ilə vaxtı – vaxtında ümumi təminatı;
- etibarlı məhsulgöndərənlərlə işgüzar əməkdaşlıq;
- axın proseslərinin elastikliyi;
- informasiya sistemlərinin «dartma» prinsipi üzrə fəaliyyət göstərməsi və s.

İstehsaldaxili logistik sistemlərdə «zəif istehsal» konsepsiyasının reallaşması üçün istehsal tsiklinin bütün səviyyələrində keyfiyyətə ümumi nəzarətin aparılması böyük əhəmiyyət kəsb edir. Bir qayda olaraq bir sıra qərb firmaları öz məhsullarına nəzarət edən zaman keyfiyyətin ümumi idarə edilməsi konsepsiyasından və ISO 9000 seriyalı standartdan aktiv istifadə edirlər. «Zəif istehsal» sisteminin tətbiqlə hazır məhsul istehsalını və material axınlarının idarə edilməsi prosesində yerinə yetirilən əməliyyatları adətən beş əsas tərkib elementlərinə (biz onları simvolla işarə edəcəyik) bölürlər:

- - material resurslarının hazır məhsula çevrilməsi - transformasiyası;
- ★ - istehsal tsiklinin hər bir mərhələsində keyfiyyətə nəzarət;
- ⇒ - material resursları, bitməmiş istehsal ehtiyatları və hazır məhsulların nəql edilməsi;
- ▲ - material resursları, bitməmiş istehsal ehtiyatları və hazır məhsulların anbarlaşdırılması;
- - istehsal tsiklində gecikmələr.

Bu komponentlərin logistik baxımdan idarə edilməsi «Zəif istehsal» sisteminin qarşısında duran məqsədlərin reallaşdırılmasını nəzərdə tutur, ona istiqamətlənib. Buna görə də «anbarlaşdırma və «gecikmələr» kimi axırncı iki elementlə müqayisədə transformasiya və nəqliyə əsas element hesab olunur və keyfiyyətin idarə edilməsi konsepsiyası baxımından məhsulların keyfiyyətinə nəzarət işinin mütəmadi olaraq həyata keçirilməsini tələb edir. Başqa sözlə, «zəif istehsal» konsepsiyasının məhəl prinsipi faydasız əməliyyatları aradan qaldırmaqdan ibarətdir.

Əməliyyatlar	Adi prosesləri					LP prosesləri				
	□	★	⇒	▲	○	□	★	⇒	▲	○
Material resurslarının alınması			●							○
Sınaq		●								
Girişə nəzarət				●						
Anbara daşınma			○							○
Material resurslarının anbarlaşdırılması	○									
Yığım üçün daşınma					○					
Gözləmə	○					○				
Məhsulların yığılması										
Keyfiyyətə nəzarət										
Qablaşdırmaya daşınma										
Gözləmə										
Məhsulların qablaşdırılması										
Anbara daşınma										

Şəkil 5.1. «Zəif istehsal» sistemində istehsal prosesinin transformasiyası

İstehsal prosesinin material resursları ilə təminatı zamanı praktikada intensiv tətbiq edilən adi axın proseslərini LP axın prosesləri əvəz edir. «Zəif istehsal» sisteminin mühüm elementindən biri də yuxarıda nəzərdən keçirilən «dartma» sisteminin prinsipidir. Bu konsepsiyada «dartma» sisteminin prinsipinin tətbiqi anbarların olmamasını və bütün növ ehtiyatların iş yerlərində yerləşdirilməsini nəzərdə tutur. Yəni, istehlakçı sifarişlərinin ödənilməsi üçün yalnız və yalnız məhsul istehsalına lazım olan komponentlərdən daha faydalısının (istehsalda tətbiq olunma ardıcılığı nəzərə alınmaqla) istifadə olunması məqsəduyğundur. Belə sistemlərdə tədarük edilmiş material resursları ənənəvi sistemdən fərqli olaraq aralıq mərhələlərdən keçmədən birbaşa yığım sahəsinə nəql edilir. Burada material resursları üzərində müvafiq texnoloji əməliyyatlar aparıldıqdan, yəni, material resursları hazır məhsula çevrildikdən sonra keyfiyyətə nəzarət baxışından keçirilərək qablaşdırma (taralaşdırma) sahələrinə ötürülür. Burada məhsullar taralaşdırılır və malyeridilişi kanalları vasitəsilə satış bazarlarına çıxışını təmin etmək üçün hazır məhsul anbarlarında anbarlaşdırılır.

Beləliklə, sxemdən də görüldüyü kimi bir – birilə üzvi vəhdətdə olan on üç əməliyyatın yerinə yetirilməsini nəzərdə tutan ənənəvi sistemlə müqayisədə tətbiqi iqtisadi cəhətdən əlverişli olan bu sistemdən istifadə olunması yalnız ardıcıl dörd lokanik sadə əməliyyatın icrasını nəzərdə tutur. Bu konsepsiya bazar tələbi ilə şərtləşən istehsal ehtiyatlarının səviyyəsini azaltmaqla istehsal sahələri üçün sifarişlərin icra edilməsini avtomatik surətdə dispetçerləşdirir, məhsul göndərənlərlə əks əlaqələrin təşkilini optimallaşdırır və sifarişlərin dövriyyəsini aktivləşdirir.

Materiallar və müzakirələr

İstehsal və tədavül sahəsində material axınlarının idarə edilməsində təsərrüfat fəaliyyətinin yeni istiqaməti və ya material axınlarının iqtisadi səmərəliliyinin yüksəldilməsilə əlaqədar yeni imkanların axtarılması üçün fənlər arasındakı elm hesab olunan logistika aşağıdakı tələbləri yerinə yetirməklə firmaların (şirkətlərin) maliyyə nəticələrinin yaxşılaşdırılmasını təmin edir.

1. Logistika ilə korporativ strategiyalar arasında əlaqələr yaratmaq.

Təsərrüfat subyektləri logistikanın tətbiqilə yüksək bazar mənfəətinin təmin edilməsi üçün hər bir logistik əməliyyatları ayrı-ayrı aspektlər üzrə strateji planlarla üzvü surətdə əlaqələndirməlidir. Logistikanı öz müəssisələrində tətbiq edən təsərrüfat rəhbərləri material axınlarının və bütün fəaliyyətin idarə edilməsinə, eləcə də idarəetmənin təkmilləşdirilməsi məsələlərinə logistik prizmadan yanaşırlar. Bu yanaşma hər şeydən əvvəl firma qarşısında duran ümumi məqsədlərin reallaşdırılması üçün başlıca amil hesab olunan məsrəflərin azaldılması və xidmətlərin differensiallaşdırılması yolu ilə rəqabət qabiliyyətinin təmin edilməsinə istiqamətlənmiş strategiyaların işlənilməsi və yerinə yetirilməsinə köməklik göstərən bütün logistik əməliyyatların idarə edilməsindən ibarətdir. Odur ki, belə təsərrüfat rəhbərləri firmanın ümumi mənfəətinin yüksəldilməsini təbiiçiliklərində olan bölmələrin (şöbələrin) fəaliyyətini funksional əlaqələndirməklə «logistik əməliyyatlar məqsəd bazarında rəqabət qabiliyyətini təmin etməlidir» prinsipinin tətbiq edilməsində görürlər. Başqa sözlə, firma rəhbərləri üçün daha çox bazar segmentlərinin ələ keçirilməsi və sabit bazar mövqelərinin qorunub saxlanmasının ümumi qəbul edilmiş konsepsiyası ondan ibarətdir ki, məhsulların tələb olunan yüksək keyfiyyətini (və ya logistik əməliyyatların icra edilməsini) təmin etməklə «istehlakçılara maksimum yaxınlaşmaq» lazımdır. Bu baxımdan firmaların logistik menecerləri logistik fəaliyyət ilə korporativ strategiya arasında birbaşa əlaqəni nəzərdə tutan idarəetmənin prinsiplərini işləyib hazırlamalıdırlar. Belə sxemin tipik nümunəsi şəkil 5.9-da verilmişdir.

2. Material axınlarının hərəkət istiqamətlərini təkmilləşdirmək.

Bu tələb tədarükət, nəqliyyat, anbarlaşdırma, ehtiyatların saxlanması və hazır məhsulların fiziki bölüşdürülməsi ilə əlaqədar vəzifələrin yerinə yetirilməsində logistik əməliyyatların elə təşkilini nəzərdə tutur ki, bu zaman bütün funksiyalara nəzarət etmək mümkün olsun. Başqa sözlə, bütün logistik funksiyalar effektiv idarəetmə qərarlarının qəbul edilməsi baxımından (əgər firmanın ayrı - ayrı xüsusi şöbələri bir - birilə bağlı olan logistik funksiyaların yerinə yetirilməsinə cavabdehlik məsuliyyəti daşıyırsa) mərkəzləşdirilmiş və ya əks mərkəzləşdirilmiş idarəetmə aparatı tərəfindən həyata keçirilən nəzarətə uyğun olaraq əlaqələndirilməli və birləşdirilməlidir.

3. Logistik qərarların hazırlanması üçün zəruri informasiyaları qəbul etmək və mütərəqqi texnologiyalara əsaslanmaqla onları emal etmək (işləmək).

Aydındır ki, ayrı-ayrı logistik əməliyyatların və ya bütün logistik sistemin normal fəaliyyəti hər şeydən əvvəl zəruri informasiyaların və bu əsasda logistik qərarların vaxtı – vaxtında qəbul edilməsindən birbaşa asılıdır. Logistik sistemlər çərçivəsində qeyd edilən bu tələbin yerinə yetirilməsi bütün təsərrüfat subyektləri üçün elə bir şərait yaradır ki, onlar öz istehsal maliyyə imkanlarını nəzərə almaqla proqnozlaşdırdıqları bazar mənfəətini əldə edə bilsinlər. Bunun üçün bazarda normal fəaliyyət göstərən logistik sistemin iştirakçıları ayrı-ayrı logistik əməliyyatların yerinə yetirilməsi zamanı müasir hesablama texnikasından istifadəyə (kompyuterləşdirməyə), mənfəətin artırılması və logistikanın potensial imkanlarının reallaşdırılması mənbəyi kimi baxırlar. Məhsul göndərən və ya istehsalçılar arasında logistik məlumatların elektron şəbəkələrinin tətbiqilə geniş mübadilə edilməsi istehlakçı firmaların bazar tələblərinə çevik reaksiya vermək qabiliyyətinin yüksəldilməsinə və bazar paylarının artırılmasına əsaslı köməklik göstərir. Buna görə də «istehlakçı şahdır» prinsipindən çıxış edən, fərdi elektron hesablama maşınları əsasında informasiya mübadiləsinin həyata keçirilməsinə yaradıcı yanaşan firma və şirkətlər öz müştərilərinə göstərilən xidmətin keyfiyyətinin yüksəldilməsinə hər vasitə ilə çalışırlar.

Bunun üçün isə onlar müvafiq informasiya təminatına malik olmalıdırlar. İnformasiya təminatının tələb olunan səviyyəsini əldə etmək məqsədilə firma və şirkətlər adi və ənənəvi sistemlərlə müqayisədə məsrəflərin azaldılmasını nəzərdə tutan informasiya idarəetmə sistemlərinin layihələş-

dirilməsi və ya yenidən qurulması üçün lazım olan maliyyə vəsaitlərinin həcminə (investisiya siyasətinin hazırlanmasına) xüsusi diqqət yetirirlər. Məsələn, firma və şirkətlər idarəetmə heyətini, logistik bölmələri və məhsulgöndərənləri bir – birilə əlaqələndirən informasiya sistemlərinin təkmilləşdirilməsinə xüsusi maliyyə vəsaitləri yönəltməklə xammal və material ehtiyatlarının səviyyəsinin əhəmiyyətli dərəcədə (bəzi hallarda 15-20 dəfə) azaldılmasına nail olurlar. Başqa sözlə, mükəmməl informasiya sistemləri ehtiyatların optimal idarə edilməsinə əlverişli şərait yaradır.

Firma və ya şirkətlər isə çoxsaylı logistik məsrəflərin uçota alınması və onlara nəzarət edilməsi üçün özlərinin maliyyə resurslarını müasir rabitə vasitələrinə əsaslanan kompyüter şəbəkələrinin yaradılmasına yönəldirlər. Praktiki təcrübəyə istinadən qeyd etmək olar ki, belə təyinatla malik olan maliyyə resursları sistemin tətbiqindən 3 - 4 ay keçdikdən sonra özünü ödəməyə başlayır.

4. Əmək resurslarından istifadəni səmərəli idarə etmək.

Material axınlarının idarə edilməsi prosesində mühüm əhəmiyyət kəsb edən elementlərdən biri də məhz əmək resurslarının idarə edilməsidir. Əgər firmaların (şirkətlərin) yüksək peşə yönümlü və yüksək ixtisas dərəcələrinə malik işçi heyəti varsa təbii ki, belə firmalar (şirkətlər) logistik sistemin effektiv fəaliyyətinə nail ola bilirlər. Məhz buna görə də firma və şirkətlərin rəhbərləri işçi heyətinin seçilməsi, onların professional hazırlığı və peşə yönümü və ya ixtisas dərəcələrinə müvafiq iş yerləri ilə təminatı məsələlərini mütəmadi olaraq diqqət mərkəzində saxlayırlar.

Müasir iqtisadi şəraitdə logistik idarəetmə aparatının yüksək təbəqələri aydın şəkildə başa düşürlər ki, yaxşı hazırlanmış və təcrübəli menecerlər firmaların strateji planlarının müvəffəq reallaşdırılmasının bir növ təminatçısı kimi çıxış edirlər. Başqa sözlə, hazırlıqlı kadr potensialına malik firmalar (müəssisələr) ayrı-ayrı logistik əməliyyatların yerinə yetirilməsində heç bir çətinlik çəkmədən logistik sistemlərin bütün tələb və iradələrinə çevik reaksiya vermək qabiliyyətinə malik olurlar və sistemin effektivliyinin artırılmasına köməklik göstərirlər. Daha doğrusu, alıcıların bütün tələblərinin dolğun ödənilməsinə qarşısına məqsəd qoymuş və satış bazarında kəskin rəqabət mühitinin mövcudluğundan xəbərdar olan istehsalçı və ya məhsulgöndərən firmalar özlərinin bazar dayanıqlılıqlarını məhz yüksək istehsal və korporativ mədəniyyətə malik işçi heyəti hesabına möhkəmləndirirlər.

5. Ümumi strategiyaların hazırlanması üçün digər firmalarla qarşılıqlı təsərrüfat əlaqələri qurmaq və onu inkişaf etdirmək logistikanın təkmilləşdirilməsinə qoyulan ən mühüm tələblərdən biridir. Firmaların (müəssisələrin) mikromühitinə aid edilən bölmələr bu və ya digər səpkili logistik əməliyyatları yerinə yetirən zamanı brokerlər, məhsulgöndərənlər, topdansatış firmaları, istehlakçılar və s. bu kimi logistik vasitəçilərlə təsərrüfat əlaqələri qurur və onu inkişaf etdirirlər. Daha doğrusu, istehsalçı firmalar istehsal proqramının zəruri vaxtda yerinə yetirilməsi və hazır məhsulların istehlakçılara lazımi vaxtda çatdırılmasını həyata keçirmək məqsədilə ümumi logistik strategiyanın hazırlanması zamanı diqqət yönəldikləri əsas məsələ material resurslarının nomenklaturasının (irə və ya təsnif edilmiş) və onların alış bazarının müəyyənləşdirilməsidir. Aydındır ki, məqsəd (alış) bazarının təyin edilməsində təcrübəsi olmayan və maliyyə çətinlikləri ilə üzləşən logistik firmalar başqasının adından başqasının hesabına fəaliyyət göstərən vasitəçilərə, brokerlərə müraciət etmək məcburiyyətində qalırlar. Odur ki, müvafiq bazar fəaliyyəti konsepsiyasına malik olan vasitəçilər özlərinin logistik strategiyalarını uzunmüddətli təsərrüfat əlaqələri yaratmış logistik firmaların strategiyalarına və ya əksinə uyğunlaşdırmalıdırlar. Bu proses hazır (əmtəlik) məhsulların satış siyasətinin formalaşması zamanı da həyata keçirilir.

6. Maliyyə göstərijiləri sistemində logistik əməliyyatlar hesabına daxil olan mənfəət və gəlirlərin uçotunu aparmaq.

Nəqliyyat, anbarlaşdırma, informasiya, tədarükət, satış və digər logistik əməliyyatların yerinə yetirilməsi nəticəsində firmanın mənfəətli olub-olmaması onun müvafiq uçot – kalkulyasiya, təsərrüfat fəaliyyətinin təhlili, iqtisadiyyat, mühasibatlıq və digər struktur bölmələri tərəfindən hesablanır. Belə bir praktika Amerika firmalarına məxsusdur. Onlar fərdi formada logistik sifarişləri qəbul edir və bu əsasda yüksək xidmət göstərilməsini təmin etməklə məhsul satışı zamanı əhəmiyyətli dərəcədə mənfəətə malik olurlar. Bu zaman firmaların logistik bölmələri idarəetmə aparatının tələb etdiyi

səviyyədə servis xidmətinin göstərilməsinə zəmanət verir. Nəticə etibarı ilə bu da logistik əməliyyatların yerinə yetirilməsi zamanı logistik aktivliyə görə mənfəətin artırılmasına səbəb olur. Qərb şirkətlərində isə maliyyə fəaliyyətinin mühüm indikatoru kimi aktivlər üçün mənfəət norması göstəricisindən geniş istifadə edirlər. Əksər amerikan firmaları buna əsaslanaraq logistik aktivlərin hər biri üçün mənfəəti ayrıca hesablayırlar. Əgər logistik dövrənin hansı bir mərhələsində logistik xərclərin səviyyəsi yüksəkdirsə bu mərhələdə və ya o aktiv üçün mənfəətin hesablanmasına ehtiyac yoxdur. Daha doğrusu, ümumi logistik dövrənin bu mərhələsinin xərc tutumlu olması burada ayrı-ayrı xərc elementlərinin ayrılıqda təhlil və təftiş edilməsini nəzərdə tutur. Çünki, belə işin aparılması növbəti logistik əməliyyatların yerinə yetirilməsi zamanı təkrarlanmaların qarşısını alır və çəkilən xərclərin minimumlaşdırılmasına imkan verir.

7. Rentabelliğin yüksəldilməsi üçün logistik xidmətlərin optimal səviyyəsini müəyyənləşdirmək. Bu tələb firma və şirkətlərin strateji siyasətinin mühüm elementi hesab olunur. Logistik xidmətin optimal səviyyəsinin aşkar edilməsi üçün yüksək səviyyəli servis xidmətinin göstərilməsi nəticəsində əldə edilən əlavə gəlirin həcmi təyin edilir və bu zaman belə yüksək səviyyənin qorunub saxlanılmasına çəkilən xərclərlə alınan mənfəət nəticə etibarı ilə müqayisə olunur. Bunun üçün isə logistik xidmətin səviyyəsini səciyyələndirən və bazara istiqamətlənmiş konkret proqram işlənilib hazırlanır. Bu proqramda müxtəlif qruplara aid edilən ayrı-ayrı istehlakçıların ümumi satışın həcmində xüsusi çəkiləri, xidmətin səviyyəsi və eləcə də sifarişlərin yerinə yetirilməsi müddəti nəzərə alınmaqla logistik xidmətin necə həyata keçirilməsi (planlaşdırılması) göstərilir. Başqa sözlə, mikrologistik xidmətin verdiyi iqtisadi səmərə makrologistik xidmətin həyata keçirilməsi üçün əlverişli mühit formalaşdırır, firmanın beynəlxalq bazarlarda imicinin yüksəldilməsinə köməklik göstərir və ümumi logistik dövrənin məhsuldarlığını artırır.

8. Logistik əməliyyatların yerinə yetirilməsinə ciddi nəzarət etmək.

Nəticə. Qeyd edilən bütün tələblərin ən əsas məqsədi logistik xərclərin azaldılması hesabına logistik sistemin iqtisadi səmərəliliyinin yüksəldilməsindən ibarətdir. Buna görə də ayrı-ayrı fundamental problemlər, məsələn sahibkarlığın strategiyası firmaların istər makro, istərsə də mikro səviyyədə logistik strategiyaları ilə əlaqələndirilməlidir. Deməli, ümumən sahibkarlıq fəaliyyətinin normal gedişi bilava-sitə logistik strategiyanın düzgün seçilməsindən və burada logistik əməliyyatların tələb olunan səviyyədə minimal xərclərlə zəruri vaxtda və lazımı yerdə həyata keçiril-məsindən asılıdır. Odur ki, əgər firmanın idarəetmə aparatı böyük iş təcrübəsi və dərin elmi biliklərə malikdirsə, yəni praktika elmi nəzəriyyə ilə vəhdət təşkil edirsə, onda bu qeyd edilənləri reallaşdırmaq mümkündür. Bu isə öz növbəsində logistik menecerdən, eləcə də logistik idarəetmə aparatından logistik əməliyyatların yerinə yetirilməsi ardıcılığının müəyyənləşdirilməsi və onların ciddi surətdə həyata keçirilməsinə nəzarət edilməsini tələb edir.

ƏDƏBİYYAT

1. T.İ.İmanov "Logistikanın əsasları" 2005.
2. T.B.Qocayev, M.H.Urkayev. Nəqliyyatda kommertiya işi. Dərs vəsaiti Gəncə 2017.
3. Ə.Ə.Cavadov. Avtomobil yükdaşımaları. Bakı: 2009-412 s.
4. T.Ə.Quliyev "İdarəetmənin əsasları". Bakı "Maarif". 1993, 333 səh.

УДК 657

СУТЬ МИКРОЛОГИЧЕСКОЙ КОНЦЕПЦИИ «LEAN PRODUCTION»

Конуль Расим кызы Хасанова
Азербайджанский Технологический Университет
k-qasanova@mail.ru

Резюме. Понятие представляет собой систему взглядов и объясняется как понимание событий и процессов в той или иной степени. Понимание и изучение процесса экономической

логистики основано на понимании логистического подхода, операций, выполняемых в связи с движением материальных и приравненных к ним финансовых и информационных потоков от первоначального источника к конечному пункту назначения. Деятельность, связанная с управлением материальными потоками, такими как производство, торговля, собственность и другие виды экономической деятельности, осуществлялась людьми в разные периоды, начиная с начального этапа развития.

Ключевые слова: концепция, логистические процессы, доставка.

UDC 657

THE ESSENCE OF THE MICROLOGISTICS CONCEPT OF "LEAN PRODUCTION"

Konul Rasim Hasanova
Azerbaijan University of Technology
k-qasanova@mail.ru

Summary. *The concept is a system of views and is interpreted as an understanding of events and processes to one degree or another. Understanding and studying the process of logistics of the economy is based on understanding the idea of the logistics approach, which is the operation of moving material and equivalent financial and information flows from the initial source to the final destination. Activities related to the management of material flows, such as production, commerce, entrepreneurship and other types of economic activity, have also been carried out by people at different times, starting from the initial stage of development.*

Keywords: *concept, logistic processes, supply.*

Redaksiyaya daxilolma: 25.10.2024

Çapa qəbul olunma: 15.04.2025

